

ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΓΚΙΛΦΟΡΔΟΥ ΠΡΟΣ ΦΙΛΗΤΑΝ

Τὰς μετὰ χεῖρας ἐπιστολάς τοῦ διαπρεποῦς φιλέλληνος καὶ λόγῳ τε καὶ ἔργῳ εὐεργέτου τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους Φρειδερίκου Νόρθ κόμητος Γκίλφορδ πρὸς τὸν δαπάναις αὐτοῦ ἐκπαιδευθέντα ἐν Ἑσπερίᾳ Κερκυραῖον Χριστόφορον Φιλητᾶν, τὸν ὕστερον καθηγητὴν ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀκαδημίᾳ, ἀνεκοίνωσεν ἡμῖν καὶ παρεχώρησε πρὸς δημοσίευσιν πάνυ προθύμως ὁ ἀντισυνταγματάρχης κ. Θ. Σαρλῆς ὁ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρὸς τοῦ Φιλητᾶ¹. Ταύτας δὲ ἀσμένως καταχωρίζομεν ὡς λίαν διαφερούσας διὰ τὰ τότε σχέδια καὶ μερίμνας τοῦ ἀοιδίμου ἀνδρὸς περὶ τῆς παιδείας ἐν Ἑλλάδι πρὸ τῆς κυρίως ἰδρύσεως ὑπ' αὐτοῦ τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας· εἰσὶ δ' αὗται 4 τὸν ἀριθμὸν καὶ γεγραμμένα· αἱ μὲν ἐλληνιστί αἱ δὲ ἰταλιστί, ἃς ὁμῶς ἐνταῦθα παρατιθέμεθα ἐν μεταφράσει. Καὶ αἱ μὲν ἰταλικαί, φέρουσαι χρονολογίαν 23 Ἰουνίου 1819 καὶ 4 Μαΐου 1822, εἶναι αὐτόγραφα τοῦ Γκίλφορδ, ὡς καὶ ἐξ ἄλλων τεκμηρίων ἠδυνήθημεν νὰ συμπεράνωμεν, αἱ δὲ ἐλληνικαί, χρονολογούμεναι ἀπὸ τῆς 12 Ἀπριλίου 1820 καὶ 5 Φεβρουαρίου 1822, ἐγράφησαν ὑπὸ Ἑλλήνος ἐκ τῶν οἰκείων τῷ κόμητι, ἴσως δὲ τοῦ ἰδιαίτερου γραμματέως αὐτοῦ Ἀνδρέου Παπαδοπούλου Βρετοῦ, καὶ φέρουσι μόνον ἐν τέλει ἐλληνιστί ὡσαύτως τὴν ὑπογραφὴν μετὰ τινων προσρήσεων τοῦ Γκίλφορδ. Σημειωτέον δ' ὅτι ἐν τῷ οἰκείῳ μέρει τοῦ παρ' ἡμῖν Ἐγκυκλοπαιδικοῦ Λεξικοῦ παρελείφθη τὸ βαπτιστικὸν ὄνομα τοῦ Γκίλφορδου, Φρειδερίκου Νόρθ ὄντος τοῦ ἀρχικοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, πρὶν ἢ κληρονομήσῃ τὸν τίτλον τοῦ κόμητος, ὑφ' ὃν κατέστη γνωστότερος· μάλιστα δ' ἐν τισὶ βιβλίοις αὐτοῦ, ἅτινα

¹ Ὁ αὐτὸς κύριος ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ ΙΗ' τεύχει τοῦ Δελτίου τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρίας (τόμ. Ε' σελ. 370 κέ. τοῦ ἔτους 1897) ἀνέκδοτον πραγματείαν τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ περὶ τῆς ἰδρύσεως ἐν Τεργέστη τῆς Ὁρθοδόξου κοινότητος, ἐνθα ἐδίδαξεν ἐπὶ τινι χρόνῳ τὰ ἐλληνικὰ γράμματα δαπάναις τοῦ ἀειμνήστου Γκίλφορδ.

ἔτυχε νὰ ἴδωμεν ἐξηλλήνιζεν οὕτω τὸ ὄνομα αὐτοῦ· «ἐκ τῶν βιβλίων Φρειδερίχου Βορεάδου». Καί τὸ περὶ Φιλητᾶ δὲ ἄρθρον τὸ ἐν τῷ αὐτῷ Λεξικῷ ἐνταῦθα τροποποιεῖται καὶ συμπληροῦται πῶς.

Ἡ σύνταξις τῆς «Ἀρμονίας» κρίνει περιττὸν νὰ προσθέσῃ σημειώσεις ἐπεξηγηματικὰς περὶ τῶν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς ταύταις μνημονευομένων λογίων ἥτοι Θεοκλήτου Φαρμακίδου, Ἀσωπίου, Ἀθαν. Πολίτου, Βογορίδου καὶ Βενιαμὶν Λεσβίου, τῶν πλείστων εὐεργετηθέντων καὶ ἐκπαίδευθέντων δαπάναις τοῦ ἀειμνήστου Γκίλφορδ, ἅτε ἄλλως πασιγνώστων ὄντων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν γραμμάτων τῆς νεωτέρας ἐλληνικῆς γενεᾶς.

1.

Φίλτατέ μοι κύριε Φιλητᾶ,

Ὁ καλὸς ἡμῶν παπᾶ Θεόκλητος μοι παρέδωκε τὴν φιλόφρονα ἐπιστολήν σου μετὰ τῆς τοῦ Ἀσωπίου, ὃν θὰ ὑπάγω τῶρα νὰ εὕρω εἰς Γοτίγγην, μεταβαίνων εἰς Ἀγγλίαν.

Μοι λέγεις ὅτι ἔγραψες πρὸς τὸν Βάμβαν, δι' ὃ σ' εὐχαριστῶ ἐκ καρδίας. Οὗτος θὰ ἦτο κάλλιστον πρόσκτημα δι' ἡμᾶς, ἀλλὰ φοβοῦμαι μήπως δὲν θ' ἀφήσῃ τὴν πατρίδα. Μοι ὑπεσχέθης νὰ γράψῃς πάλιν πρὸς τὸν Βενιαμὶν παρακαλῶν αὐτὸν νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ πανεπιστήμιον ἡμῶν. Παρακάλεσα τὸν Βογορίδην νὰ ἔλθῃ εἰς Λονδίνον, ὃν ἐλπίζω νὰ εὕρῃς ἐκεῖ. Ὁ Θεόκλητος φρονεῖ ὅτι οὗτος δὲν θὰ πεισθῇ νὰ καταλάβῃ μίαν ἑδραν παρ' ἡμῖν, ἀλλ' ἐλπίζω ὅτι ἡ φιλοπατρία αὐτοῦ θέλει παρακινήσει αὐτὸν νὰ δεχθῇ ταύτην. Ἀληθῶς νῦν εἶναι ἡ περίστασις καθ' ἣν οἱ ἡμέτεροι Ἕλληνες δύνανται ἐμπράκτως νὰ ἀποδείξωσιν ὅτι ἔχουσι τὰ αἰσθήματα τῆς φιλοπατρίας, ἅτινα ὀφείλουσι νὰ ἔχωσι, διότι τὸ ἱδρυμα τοῦτο ὑπισχνεῖται διάρκειαν μακροτέραν ἐκείνης ἣν ἔχουσιν ὅσα δύνανται νὰ ἱδρυθῶσιν ἐν Τουρκίᾳ.

Χαῖρε, ἀγαπητέ μοι κύριε Φιλητᾶ. Ἐπιθυμῶ πολὺ νὰ σὲ ἐναγκαλισθῶ ἐν Λονδίῳ, ὅπου ἐλπίζω νὰ ἔλθῃς ὅσον δυνατὸν τάχιστα. Χαιρέτισον, παρακαλῶ, χιλιάκις ἐκ μέρους μου τὸν ἀγαπητὸν ἡμῖν κύριον Ζωγράφον καὶ θεώρει με, ὥς καὶ πράγματι εἶμαι,

Ἐν Βιέννῃ 23 Ἰουνίου 1819.

ὥς καλὸν φίλον καὶ δοῦλόν σου

Γκίλφορδ.

2.

Κορυφούς 12 Ἀπριλίον 1820.

Φίλτατέ μου Φιλητά,

Δέν ἔλαβον γράμμα σου, ἔμαθον ὅμως διὰ γράμματος τοῦ Σχινᾶ ὅτι ἐμελέτας νὰ ἔλθῃς ἐντὸς ὀλίγου εἰς Λόνδραν διὰ νὰ ἐξακολουθήσῃς τὴν ἀλληλοδιδασκτικὴν μέθοδον εἰς τὸ Charlton House, καὶ χαίρω εἰς τοῦτο. Ἐπειδὴ ἐντὸς ὀλίγου ἐλπίζω νὰ βάλω τὰ σχολεῖα ἐδῶ εἰς καλὴν κατάστασιν, χρειάζομαι πολλὰ τὴν βοήθειάν σου· ὅθεν σὲ παρακαλῶ νὰ ἐξακολουθήσῃς τὴν διδασκαλίαν τῆς Μεθόδου εἰς τὸ ἄνωθεν σχολεῖον, διὰ νὰ γενῇς ἐγκρατὴς καὶ νὰ τὴν μεταφέρῃς ἐδῶ τὴν ἐρχομένην ἀνοιξιν. Τῇ 17 Ἰουλίου σκοπὸν ἔχω Θεοῦ θέλοντος νὰ ρθᾶσω εἰς Λόνδραν, σὲ προσμένω αὐτὴν τὴν ἡμέραν νὰ ἔλθῃς νὰ συγευθῇς μαζί μου τῇ 5 ὥρᾳ καὶ τότε θέλει σὲ εἰδοποιήσω στοματικῶς περὶ πάντων· εἶναι χρειάζομενον ὅμως τῶρα νὰ μάθῃς ὅτι ἐγὼ μελετῶ νὰ μισεύσω αὐτόθεν διὰ τὴν Ἑλλάδα περὶ τὰ μέσα τοῦ ἐρχομένου Ὀκτωβρίου, σκοπὸν ἔχω νὰ σὲ πάρω μαζί μου εἰς τὰ Νησιά διὰ νὰ βάλλωμεν εἰς καλὴν κατάστασιν τὰ προπαρασκευαστικὰ τῆς κλασικῆς ἀνατροφῆς τοπικὰ σχολεῖα, καὶ διὰ τοῦτο ἐπιθυμῶ νὰ εἶσαι ἑτοιμος εἰς ἐκείνην τὴν ἐποχὴν.

(αὐτογρ. Γ.) μένω μὲ ὅλην τὴν ἀγάπην εὐλακρονῆς σου φίλος καὶ δοῦλος

Γκίλφορδ.

(ἐπιγραφή)

Christopher Philetas M. D.
care of Messrs Walker & Co
Oxford.

3.

Ῥώμη 5 Φεβρουαρίου 1822.

Ποθητέ μοι Φιλητά,

Δέν σ' ἔγραψα ἕως τῶρα σκοπὸν πάντοτε τρέφων νὰ ἔλθω αὐτοῦ προσωπικῶς, νὰ γενῶ αὐτόπτης τῆς καταστάσεως τῶν σχολείων, καὶ νὰ συνεργήσω εἰς τὴν βελτίωσίν των τὸ κατὰ δύναμιν· ἀλλὰ δέν βλέπω ὅτι ὁ ἐρχομός μου εἶναι ἀναγκαῖος ἕως τὸ ἀκόλουθον φθινόπωρον, ἐν τοσοῦτῳ ἐπιθυμῶ νὰ μάθω τὰ περὶ τῆς δημοσίου παιδείας τῆς εἰς τὴν φροντίδα σου ἐμπιστευμένης· δι' ὃ σὲ παρακαλῶ νὰ μὲ δώσῃς ὅχι μόνον καθαρὰν καὶ ἀκριβοῇ πληροφορίαν περὶ τῆς εὐδοκίμησεως τῶν ὑπὸ τὴν ἐπιστάσιάν σου μαθητῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ μὲ ἀναγγεῖλῃς ἂν τὰ scho-

λεῖα εὐποροῦν κατὰ τὸ παρὸν τὰ ἀναγκαῖα βοηθήματα εἰς τὴν εὐτυχῇ αὐτῶν πρόοδον, ἢ τίνος ὑστεροῦνται διὰ νὰ φροντίσω εἰς ἀναπλήρωσιν των.

Διὰ νὰ μὴ πάθῃ ἡ βελτίωσις τῆς δημοσίου παιδείας τὴν παραμικρὰν βλάβην ἐξ αἰτίας τῆς προσκαίρου αὐτῆς ἀπουσίας μου, γράφω πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον Ἀδάμ, πρὸς τὸν ὁποῖον ἤμπορεῖς νὰ κοινοποιήσῃς ὅ,τι χρεῖῳδες εἶναι εἰς τὸ ἔργον σου· βέβαιος εἶμαι ὅτι ἡ ἐξουχότης τοῦ θέλει λάβῃ τὴν πρέπουσαν περὶ τούτου φροντίδα.

Θέλεις μὲ διευθύνει τὴν ἀπόκρισίν σου ἐδῶ εἰς Ῥώμην πρὸς τοὺς κ.κ. Torlonia & C°.

Ἑρρωσο

(αὐτόγραφον Γ.)

ὁ ὑμέτερος φίλος καὶ δοῦλος

Κόμης Γκίλφορδ.

4.

Ἀγαπητὲ Φιλητᾶ,

Λαμβάνω τὴν στιγμὴν ταύτην τὴν σὴν ἐπιστολὴν τῆς 18 Μαρτίου ἐκ Ζακύνθου. Δὲν ἐνόμισά ποτε ὅτι τὰ πράγματα τῶν ὑμετέρων σχολείων θὰ ἔβαινον ἀμέσως κατ' εὐχὴν (come una carta di musica) καὶ διὰ τοῦτο τὰ παράπονά σου δὲν μοὶ προξένησαν μεγάλην ἐντύπωσιν. Ὁ ἐκ Κερκύρας Ἀθανάσιος Πολίτης μοὶ εἶχεν ἤδη γράψῃ ἐπιστολὴν, ἣν εὗρον ἀπρεπῆ πῶς (gagliarda), λέγων ὅτι, ἐπειδὴ ἀπελύθη τῆς θέσεως αὐτοῦ κατὰ σύστασίν μου, ὀφείλω ἐγὼ νὰ εὕρω αὐτῷ ἄλλο μέσον ὅπως ἐξακολουθήσῃ τὰς σπουδὰς αὐτοῦ. Εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι συνέστησα ἐλάττωσιν τινὰ τῶν ἐξόδων ἐν τοῖς σχολείοις, ἀλλὰ δὲν ὑπεσχέθην ποτὲ νὰ πληρῶνω συντάξεις εἰς τοὺς στερηθέντας τῆς θέσεως αὐτῶν. Ἀφ' οὗ ὅμως ἐκεῖνος ὑπηρέτησε καλῶς καὶ σὺ συνιστᾷς αὐτόν, ἔγραψα πρὸς τὸν στρατηγὸν Ἀδάμ ὅτι δίδω ἐκ τῶν ἐμῶν αὐτῷ ὀκτὼ σκουῖδα κατὰ μῆνα, ἐὰν αὐτὸς θέλῃ νὰ ἐξακολουθῇ ὑποβοηθῶν τὸν παπᾶ Ἀνδρέαν, τοῦλάχιστον μέχρι τῆς ἐπανόδου μου. Ἡ κυβέρνησις οὐδέποτε θὰ συναινέσῃ νὰ σοὶ πληρῶνῃ τὸν μισθὸν ἐν ᾧ χρόνῳ περιοδεύεις ἀνὰ τὴν Εὐρώπην. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως, ἂν πιστεύῃς ὅτι δύνασαι νὰ εἶσαι ὠφελιμώτερος πράττων ὅσα ἐσκόπεις, ἢ ἂν ἔμενες ἐφέτος ἐν τοῖς νήσοις, τότε δύνασαι νὰ ἀπευθυνθῇς πρὸς τὸν στρατηγὸν Ἀδάμ ἵνα λάβῃς ἄδειαν, ἐγὼ δὲ θὰ ἔλθω ἄρωγός εἰς πάντα ὅσα δὲν θὰ πράξῃ ἡ κυβέρνησις.

Εἶναι ἀνάγκη ἀφ' ἑτέρου μεγίστης οἰκονομίας, διότι τὰ εἰσοδήματά μου ἡλαττώθησαν κατὰ τὸ ἥμισυ, ἕνεκα τῆς ἐκπτώσεως τῆς τιμῆς τῶν σιτηρῶν. Ἐὰν δύνασαι νὰ ἔλθῃς εἰς Λωσάννην πρὸ τοῦ Αὐγούστου, θὰ μὲ εὕρῃς ἐκεῖ, ἔπειτα δὲ πρέπει νὰ ὑπάγῃς εἰς Ἀγγλίαν ἐπὶ 3 ἑβδομάδας καὶ ἐκεῖθεν νὰ ἐπανέλθῃς εἰς Ἰταλίαν κατὰ Σεπτέμβριον. Θὰ γράψω πρὸς τὸν Johnston νὰ θέσῃ εἰς τὴν διάθεσίν σου ἑτέρας στερλίνας 25, δι' ὧν δύνασαι νὰ ἔλθῃς μέχρι Λωσάννης ὑφιστάμενος πρῶτον κάθαρσιν ἐν Βενετίᾳ ἢ Τεργέστη. Θὰ διέλθῃς δι' ἀμφοτέρων μετὰ 3 ἑβδομάδας. Ἦθελον, ἐννοεῖται, νὰ μὴ γίνωσι τὰ ἐξοδα τοῦ ταξιδίου τούτου καὶ διὰ τοῦτο εἶμαι βέβαιος ὅτι δὲν θὰ ἐκτελέσῃς αὐτό, ἐὰν δὲν σοὶ φαίνεται ἀπαραίτητον. Ἐνόμιζον πάντοτε ὅτι ἄνθρωπός τις καλούμενος Δενδρινός εἶχε διορισθῇ διδάσκαλος τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου ἐν Ἰθάκῃ καὶ ὅτι εὕρισκες αὐτὸν ἐπαρκῆ. Θὰ εἶσαι ἴσως ἐν Κερκύρᾳ ὅταν ρθᾷς ἢ παροῦσα ἐπιστολή. Διὰ τοῦτο θὰ γράψω πρὸς τὸν Hancock περὶ τοῦ οἴνου. Θὰ γράψω καὶ πρὸς τὸν δόκτ. Πολίτην διὰ πρώτης εὐκαιρίας. Χαῖρε.

Ἐν Γενούῃ 4 Μαΐου 1822.

Ὡς οὖν

Γκίλφορδ.

(ἐπιγραφή)

*Al ornatissimo Signore
il Signor Dottor Christophoro Filetā
ibi ubi.*

